

МАРИЈА СЛОБОДА

ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО: РЕЦЕПЦИЈА „ФРУШКОГОРСКОГ СЛАВУЈА”

САЖЕТАК: Рад је усмерен на лирику Јована Грчића Миленка (1846–1875), кроз: 1. праћење ауторовог односа према феномену песме и 2. указивање на рецепцију његове поезије, од појаве Грчићеве једине песничке збирке (*Песме*, Беч 1869) до данас. Како је у досадашњој литератури његов песнички опус – у односу на прозни – био скрајнут, показује се да његову песничку књигу карактеришу нека од водећих романтичарских обележја: брига о (властитом) песничком стваралаштву и идеја о аутономности песничког текста након смрти аутора. Наведене појединости видљиве су у Грчићевој песничкој књизи на три плана: у предговору, моту и уводној песми.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Јован Грчић Миленко, лирика, 1869, рецепција, романтизам, „фрушкогорски славуј”

Приређујући целокупна дела Јована Грчића Миленка (1846–1875), песника и приповедача, Милан Кашанин је изнео тврдње о аутору са којима се слажемо: „Он никада није био популаран, ни дочекиван одушевљено, узношен и хваљен”, али припада писцима другог реда који „далеко више вреде но што се обично мисли и чија је истори[ј]ска улога већа но што им се даје.”¹ Исте године када се у Новом Саду појавила песничка књига Драге Дејановић, у Бечу је штампана песничка књига Јована Грчића Миленка (*Песме*, 1869) – по речима Јована Деретића „најмлађег [српског] романтичара”.²

¹ Јован Грчић Миленко, *Целокупна дела*, прир. Милан Кашанин, Библиотека српских писаца, Народна просвета, Београд б. г. [1949], XIX, XLIII. Позивање на Кашанина односи се на предговор овоме издању, према којем ће бити навођене и песме.

² Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Sezam book, Београд 2007, 764.

Биографски извори откривају и појединости о песниковом имену: рођен је као Јован Грчки, али ће своје презиме, попут других савременика, посрбити приликом штампања песама. Надимком (псеудонимом) „Миленко” први пут је потписао једну своју песму 1865. године³ – инспирисан великом љубављу према Милени Стефановић, познаници из детињства, и користио га је готово увек уз своје име и надаље.⁴ У једној од каснијих песама оставио је сведочанство о свом поступку:

*Од имена њвој, Милено,
Сазид’о сам сјомен мио,
У рањеној сјрасји својој
Миленком се њокрсио!*⁵

За живота називали су га – „фрушкогорским славујем”.

Са седамнаест година, из Сегедина, где је сарађивао са друштвом „Слога”,⁶ послао је песму „Не бој ми се...” за објављивање у *Даници* – и то је његова прва објављена песма.⁷ Своја дела објављивао је у водећим књижевним часописима,⁸ и уз преводе немачких песника – објавио је једну песничку збирку. Судећи према доступним изворима, објављених дела било би више да његову књижевну путању нису одредиле две оштре и неповољне критике којима је дочекана његова књига песама:

1. У *Младој Србадији*⁹ објављен је текст потписан шифром: Т. У неколико извора (нпр. Кашанин) наводи се да би се иза њега могао крити Тоша Недељковић, сарадник Светозара Марковића, који у духу надлазеће реалистичке струје није имао разумевања за песника окренутог романтичарским мотивима у песништву. У овоме тексту изнет је став да се песник прерано књижевно огласио и назван је „полетарцем”, чије песме су именоване лексемом „недоношчад” (нав. дело).

³ „Заплакаће”, објављена у *Даници*, 1865, год. 6, бр. 6, 138.

⁴ Милена је преминула пре објављивања поменуте песме. Њено име остало је упамћено, осим код Грчића, и у стиховима савременика (в. у наставку).

⁵ Из песме „Ох, како ми перо дршће...”, нав. дело, 163, курзив аутора.

⁶ Са поднасловом „Из ’Слоге” објавио је песме: „Слози”, „Мојој вили”, „На Давидовцу”.

⁷ *Даница*, 1863, год. 4, бр. 35, 557.

⁸ Сачувана су три његова прозна рада: „У гостионици код ’Полу звезде’ на имендан шантавог торбара”, „Сремска ружа” и „Змијина кошуљица”. Сва три излазила су у *Майници* 1868. године, при чему „Сремска ружа” и у 1869. години.

⁹ *Млада Србадија*, 1870, год. 1, бр. 3, 149–150.

2. Исте године, 1870, у *Даници*,¹⁰ такође под псеудонимом – Артемијев – за који није откривено коме припада, Грчићу је посвећен подруглив текст. До тада уважени сарадник тога листа назван је стихотворцем „који се толико испевао, да би му човек радо повикао: ’Потоп [...] Ако је и добро... доста је... Аман, Пегазе, стани мало!’ [...] Ма што падне му на ум... а он дај, истера песму, и то обично подугачку”.

У неочекиваним и неповољним критикама, из најутицајнијих књижевних кругова, песника је нарочито погодила чињеница да је уредништво поменутих листова допустило објављивање текстова у подругливом тону, након претходне успешне сарадње. Наиме, Грчић је био један од најплодоноснијих сарадника *Данице* (у једном тренутку штампано је знатно више његових но песама Лазе Костића), а уредник *Млаге Србагије*, Антоније Хацић, претходно је уређивао *Майицу*, чији је Грчић био предани сарадник, и коме је посветио један (високо цењени) циклус песама у својој збирци („Пролеће”¹¹). Наводећи ове податке, Кашанин објашњава и последице описаних догађања: „Огорчење Грчићево било је тако велико да није за пуних пет година, – колико је живео, – нигде под потписом објавио готово ниједнога стиха и ниједног ретка.”¹² Ни ретки повољни текстови нису утицали на одлуку аутора да своја дела више не штампа.¹³ Прозне књиге које је најавио у огласу, након појаве *Песама*, никада нису објављене.¹⁴ Ипак, Грчић је писао до судњег дана, а његове песме постхумно су обнародоване у бројним листовима: *Стиржирову*, *Јавору*, *Српским илустрираним новинама*. Остали, необјављени рукописи „фрушкогорског славуја” изгубљени су у ратним околностима 1914. године (према: нав. дело).

Пред смрт, 1875. године, одлучује да у *Србагији* штампа дужи циклус краћих песама, посвећен Лази Костићу, под насловом

¹⁰ *Даница*, 1870, год. 11, 367.

¹¹ „Да није написао ништа друго у свом кратком животу, но само те песме из ’Пролећа’, Јован Грчић би имао право да заузме лепо место у историји наше лирике”, био је Кашанинов утисак приликом приређивања ауторових дела (нав. дело, XXXV).

¹² Нав. дело, XXVII–XXVIII. Ипак, међу сабраним песама налазе се три песме објављене у периоду 1870–1875, две у *Млагој Србагији* („Санак јаву посестрио”, „Залуђљени гајдаш”) и листу *Народ* („Брзојавне песме”). Будући да нема додатног коментара приређивача, и уважавајући изнете Кашанинове наводе – могуће је да су ове песме биле послате за објављивање у периодици пре појаве поменутих чланака.

¹³ Стеван В. Поповић објавио је 1873. године похвалан чланак о Грчићевим *Песмама (Лейтойис Майице српске, 1873, књ. 115, 101–112)*. Те године штампана је песничка књига Ђуре Јакшића (*Песме, 1873*). Претходно, објављене су *Све дојакочиње йесме* Ј. Ј. Змаја (1871).

¹⁴ Оглас је објављен у *Засшави*, 1870, бр. 3.

„Мозаик”. Циклус није потписан ауторовим именом, већ шифром: †††. Привукао је велику пажњу читалаца и, након смрти ауторове, био хваљен од стране оних који су претходно негативно оценили његов песнички рад. У песмама овог циклуса препознат је „заокрет нашег поетског романтизма ка објективизацији и посредовању песничке емоције”, као спона ка лирици Војислава Илића.¹⁵ Било је и покушаја певања по узору на песме у „Мозаику”. У истом листу, исте године, Ђена Павловић¹⁶ објављује двадесет и девет песама под насловом „Успомени мога незаборављенога друга Јована Грчића Миленка”, испеваних по метрици песама из „Мозаика”.¹⁷

Грчићева песничка збирка данас готово да нема читалаца, услед чега су – изузев ретких текстова поводом 125. и 150. годишњице рођења – изостали савременији увиди у његов рад у стиховима.

Занесен лириком Бранка Радичевића, певао је окренут животу у природи. Без афектирања, простодушно и једноставно, у срдачном тону је опевао фрушкогорске пределе, услед чега је и добио поетски надимак. Посетивши Бранков гроб на Марковом гробљу у Бечу, написао је песму посвећену овоме песнику, прожету стиховима који представљају песников епитаф („Млого ’тео, много започео, / Час умрли њега је помео”) – не слутећи да ће, као и Бранко, живети свега 29 година.¹⁸ У предговору песничкој збирци изразио је песнички идеал којем тежи: „приближење к животу и природи”.¹⁹ Угледао се и на Змаја и Костића, уважавао претходнике („Доситију”²⁰).

С обзиром на то да Грчић није певао дуже од једне деценије, његов лирски опус је и обиман и разгранат. У тематски опсег његова песништва ушли су и мајка, и вољена девојка, и народ, и природа, и смрт. „Изгледа ван сваке сумње да је Грчић наследио песнички дар од матере”, те да је њен утицај на песника био „велик, трајан и благотворан”, забележио је своје запажање Кашанин.²¹ Песме с почетка донеле су прегршт фрушкогорских мотива, и веома често – славуја. Славуј је и птица у гори, чија песма омамљује присутне, али и симбол свеколиког певања уопште. Славуј

¹⁵ Драгиша Живковић, „Српска књижевност епохе романтизма (Општи преглед)”, у: *Европски оквири српске књижевности*, књ. III, Просвета, Београд 1994, 253.

¹⁶ Ђена Павловић (1851–1901), књижевник и адвокат, преводио је Змајеве песме на мађарски језик.

¹⁷ *Србадија*, 1875, год. 1, бр. 10, 222–223.

¹⁸ Наредне године објављена је у *Мајици*, 1868, год. III, бр. 1, 5.

¹⁹ Нав. дело, 60.

²⁰ Првобитно објављена у *Даници*, 1867, год. 8, бр. 24, 553.

²¹ Нав. дело, XXIII.

пева о лепоти вољене девојке („Не бој ми се...”), цвркутом „слади” миловање заљубљених („На Давидовцу”), али неретко и – сам пева у гори. Чини се да славујева песма надахњује душу песничког субјекта, те он не само да опева песму славуја већ негује, по узору на њега, и властити пој. У славујевој песми разазнаје се и степен распеваности:

А славуј ми песме пев’о –
Та каквих ми пев’о није!
Али једном – ој, сећам се, –
Понајлепше пев’о ми је...

[...]

И дотле сам млађан слуш’о
Како славуј песме вије,
Ал’ онако јоште никад,
Никад славуј пев’о није.²²

Уопште, фрушкогорски крајолици били су велика инспирација овоме песнику. Попут Милице Стојадиновић Српкиње, испеваће знатан број песама у којима слави лепоту завичаја („Летња ноћ у Фрушкој Гори”, „Ох, како сам срећан био!”, „Заход сунца”, „Опроштај”, „Са Фрушке Горе” и друге) – са парнасовском снагом за рад на песништву:

О, лепа Фрушко, пролећа сејко!
Ти си ми, ти си пред оком била
Кад мис’о лака, кад мис’о ведра
Науми спеву да пусти крила.²³

Надахнуће долази са зелених брда, пропланака, са олисталих грана, из жубора потока, љубичица и висibaba које наговештавају пролеће, од лахора који узбуркава срца заљубљених (в. циклус „Пролеће”), уз интензивну употребу деминутива и – у знаку пантеистичке идиличности. „Миленково одушевљење је толико искрено и уметнички изразито да је уверљиво и заразно и данас”, писао је Вељко Петровић средином наредног века.²⁴ У једној песми

²² Нав. дело, 7–9.

²³ Нав. дело, 198.

²⁴ Вељко Петровић, „Песник природе: поводом 60 година од смрти Јована Грчића Миленка”, у: *Ејоха романтизма*, прир. Зоран Глушчевић, Нолит, Београд 1972, 468.

драгу ће назвати песмом: „Ево ти песме, песмо моја!”, уз питање: „Да л’ ти је мио њен лаган пој?”²⁵ У циклусу „Тужне песме” успоставља се паралела између славујеве песме и лирског поја песника. Жалећи због прераног губитка вољене девојке, песничко ја у тужној песми славуја у гори проналази сродност са својим стиховима у којима изражава личну патњу:

Знаш, дико, славуј онај
Што тугу тугује,
Тај са мном већ одавно,
Одавно другује.²⁶

Међутим, како његова песма нема одговарајућих слушалаца – одлучује да песме („ђердан од жалосних суза”) сачува за драгу, и тренутке у којима ће јој се придружити након властите смрти. Потреба за песмом – континуирано постоји. Драга је често, у складу са романтичарском поетиком, присутна и кроз фигуру виле.

Збирка песама (на корицама потписана речима: „спевао их Миленко”) подељена је на пет циклуса, посвећених конкретним лицима. Уместо посвете, у циклусу „Тужан љубавни спомен” налази се песма Дамјана Павловића,²⁷ по свему судећи упућеног у љубавне јаде песника: „На гробу Српкињице Милене Стефановићеве, Черевихкиње”²⁸

Концепција збирке завређује посебну пажњу – нарочито мото, предговор и уводна песма, у којима је изражена иста мисао. Мото гласи:

Одоше у свет песме ми младе!
И брига моја полети с њима;
И уз пут мисли: како да даде
радости сваком – кој’ срца има!...²⁹

²⁵ Нав. дело, 21.

²⁶ Нав. дело, 10–14.

²⁷ Дамјан Павловић (1839–1866) – један од песника трагичне судбине српског романтизма (опширније в. Горан Максимовић: „Трагедија младости” у: *Заборављени књижевници: књижевноисторијски ољеди о скрајнујшим йи-цима српској 19. вијека*, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета”, Пале 2013, 89–95). Његове сабране песме први пут су објављене 2022. године (у издању Центра за српске студије у Бањалуци, прир. Станиша Војиновић).

²⁸ Стихови Дамјана Павловића посвећени Милени Стефановић уклесани су на надгробном каменом крсту у Черевиху на гробу Грчићеве неостварене љубави (према подацима које наводи Војиновић). Песма је исте године објављена у *Даници* (1863, бр. 24, 374). У Павловићевој збирци штампана је под насловом „На гробу”.

²⁹ Нав. дело, 58.

У предговору је изражена слутња могућности негативне критике песама, у складу са текућим литерарним токовима, али несумњиво је, ипак, снажнија била нада у позитивну рецепцију песама, будући да су најављене и друге – након што књига „прокрчи пута”. Обраћајући се читаоцима и критици, Грчић открива властити поглед на своју књигу у контексту актуелне књижевне продукције:

Певајући своје песме, нисам се стидео, ни плашио себе самога, – не плашим се ни јавности, нисам загонетао себи самоме, – не загонетам ни другима. У добу данашњем, у коме се песме нерадо читају, ускратиће се и овим песмама многа 'добродошлица', али шта бих?...³⁰

У наставку је дато и објашњење:

Нашу читајућу публику измучише стихотворци до зла Бога; ко то не признаје, – не признаје *истину!* „Измишљени осећаји ”, „страшне слике ” и „чедна ачења ” – *carmina non gravis audita*³¹ – тако се одомаћио...³²

Пре песама груписаних у циклусе, на уводном месту нашла се песма – „Песникова срећа”. Почиње стиховима:

Што ме, брате, одговараш
Да не певам певак мио?
Та песме сам умиљате
Још к'о дете посестрио!...
[...]
Зајрл'ше ме, сесѝре моје!,

а у наставку, кроз имагинарни дијалог између песама и песника, оне ће „рећи”: „Де, пусти нас из недара, / да кушамо своје среће!”³³ Закључак је следећи: у сва три текста која отварају збирку – моту, предговору и уводној песми – изражена је иста мисао: брига о судбини песама и утицају критике на будући рад, брига која ће се, нажалост, у књижевноисторијском поретку показати оправданом. Мотив слања песме у свет код Грчића је израженији него код других српских романтичара. Поред троструко присутног мотива на почетку збирке, јавља се и унутар ње – нпр. као мото за циклус „Пролеће”: „Песмо, знадеш ли коме те дајем? / – Знадем га, певче,

³⁰ Нав. дело, 59.

³¹ У преводу с латинског: Песме које се раније нису чуле.

³² Исто.

³³ Нав. дело, 62.

знам!...”³⁴ У циклусу родољубиво-рефлексивних песма „Пламенови”³⁵ изражено је дивљење према слепом песнику – гуслару. Песникова запитаност пред гусларем, о тајни песничког чина, резултира сузама, дрхтањем, уздисајем, са утиском који поета верује да ће носити до краја живота.³⁶

У лирској збирци Јована Грчића Миленка, очекивано, преплићу се фигура песника / песничког ја и аутора / биографског ја: „У зиду сам име своје / Урезао: Јова”.³⁷ За песнички субјект, у духу романтичарске поетике, песма има, несумњиво, велику вредност, али од песме, ипак, показује се вреднијом девојка коју воли, те има „допуштење” и да – уништи песму.³⁸ Још раније, узвраћена љубав разлог је за знатнији песников труд, намеру да почне „далеко лепше песмице вити” („Љубичице”). Евокација призора у ком драга бере цвеће (и поклања га песнику) развија се у романтичарско свијање венца драгој – присећајући се успомене, песник свија венац у који је уплео емоције („Венац”). Песме са тим мотивима подсећају на Змајеве *Ђулиће* и *Ђулиће увеоке* – у прожимању патње и сећања на тренутке емотивног благостања.

Једна песма у збирци посвећена је „српским песницима” и тематизује питање порекла и природе песништва. Песма има наративну основу, обликовану у осмерачким катренима. Почине монологом девојке која изражава своју несрећну судбину, оставши без икога. Док се обраћала Богу, у усамљености, њене речи чули су поток – који застаје да прими сузу из њеног ока, вита јела зелена – која задрхти у корену и лишћу, цвеће – са којег пада роса и оно вене, птице – које због њенога усуда плачу, и сунце – које се помрачује. Низ наведених песничких слика показује да природа осећа жалосну судбину лирске јунакиње, али за њу помоћи нема – све док своју патњу не искаже песнику. У наставку се, неочекивано, сазнаје да девојка постаје – муза / извор песама:

И он јој име надену
Од злата сваког сјајније,
Од сребра сваког звучније
Од свега смртног трајније,

И он јој име надену
Значајно, светло, гласито:

³⁴ Нав. дело, 168.

³⁵ У наставцима објављиван у *Майници* 1867 (561, 607, 728–730) и 1868. године (126).

³⁶ В. нав. дело, 28–45.

³⁷ Нав. дело, 69.

³⁸ В. нав. дело, 157.

Песнићивом, чујте, невере,
Назв'о је миље красито.

Па сад је чува, премилу.
Она му извор радости,
Она му песма казује, (sic!)
Гласнике бујне младости.³⁹

Долази до обрта – плодносног и за песника (субјект у песни), и за лирску јунакињу. Уважавајући опсег надахнућа у Грчићевој лирици, у песни „Сирота девојка” може се препознати Грчићева поетика – изражена у години у којој је последњи пут (јавно) певао (1870).

Према речима приређивача Грчићевих сабраних песама, он је био један од оних песника који су „стално поправљали своје стихове, а каткад мењали и наслове песама”.⁴⁰ Из пописаних измена које је песник чинио види се да је брижљиво промишљао о своме песничком поступку. Корекције су биле најчешће стилске и лексичке природе, које су се ређе одражавале и на ритам стиха.

Циклус „Мозаик” објављен је у два дела, у *Србагији* – први део 1875. и наставак, постхумно, 1876. године.⁴¹ Први део садржи (не случајно) двадесет девет, а други седам лирских минијатура, насловљених и обележених римским бројевима. У сажетој форми (свака песма састоји се од осам стихова у јампском седмерцу) тематизован је готово цео Грчићев мотивски комплекс – фрушкогорски и други мотиви који се односе на песничко стваралаштво. Постанак песме често је у хармонији са процесима у природи:

А јесен када дође,
И цвеће кад прецвати,
Тад песма моја ласте
Чак преко мора прати.⁴²

По зраку шева чеће,
А дуга небо шара.
Ја росно берем цвеће,
А груд ми песму ствара.⁴³

Први део, у симболици ауторових година, завршава се опраштањем од лире и живота:

³⁹ Нав. дело, 225–228.

⁴⁰ Нав. дело, 455.

⁴¹ *Србагија*, 1875, год. 1, бр. 4, 78–80; 1876, год. 2, бр. 2, 19.

⁴² Нав. дело, 250.

⁴³ Нав. дело, 251.

Да л' јоште песму ону?
Ал' глуво већ је доба!
Из руке перо клону,
Уморна ока оба.

Његова предсмртна (лабудова) песма, „У болести”, такође развија мотив опраштања – кроз елегично обраћање нади, срећи и вили, у градацијском поретку који симболизује путању од надања до оваплоћења песничког надахнућа.⁴⁴

Поезија Јована Грчића Миленка сматра се једним од „важних чинилаца модернизације српске лирике”, превасходно због промена на плану песничког говора – мање је личног говора о себи, у намери да се „предметима, људима и мјестима око себе да пјеснички оквир, посредујући блискост и присност односа са свијетом стварности и својим окружењем”.⁴⁵ Грчић, својом лириком, остаје упамћен по једноставности израза и песничког света, новој музикалности и темама, али и високој артифицијелности. Пишући о његовим „простим песмама” (које је песник сам тако назвао), Скерлић запажа да представљају ране почетке сеоске поезије и веризма у нашој књижевности,⁴⁶ те да су „најоригиналније и најпоетичније у свему што је он певао [...] са нечим природно песничким и неусиљено срдачним”.⁴⁷ Тражећи естетичку категорију која би обухватила природу Грчићеве лирике, Душан Иванић примећује да би то била „љупкост/грациозност” – насупротив романтичарској узвишености, патетици, суровости, екстази.⁴⁸ У његовим песмама заступљен је велики број мотива, и израза у којима се препознаје веза са прозним стваралаштвом (уп. наслов песме „Моје селанце” са приповетком „Сремска ружа”). Седамдесетих година поетика реализма завладала је међу младом генерацијом стваралаца. Све више, у лирским текстовима се запажа присуство социјалних мотива и поступака карактеристичних за прозу. Тако Грчић уз лирски текст „Заљубљен гајдаш” одлучује да стави и жанровску ознаку:

⁴⁴ Песма је објављена у *Јавору*, 1875, бр. 16, 515. Према напомени уредника, песник ју је предао са жељом да постхумно буде објављена. Уз песму, уредништво је оставило и коментар: „Ми ју саопштавамо овде са тугом у срцу, што је *нага* песникова тако рано 'рашчупана', што му је *срећа* тако брзо 'саломљена', и што му се *вила* тако прерано 'обвила мраком' вечитим” (курзив уредника) – што осликава преливање света песме на друге равни, карактеристично за оновремену рецепцију лирике личнијег тона.

⁴⁵ Душан Иванић, „Поезија српског реализма”, у: *Ка џенези српске лирике*, Лицеј, Београд 2011, 309.

⁴⁶ Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Завод за уџбенике, Београд 2006, 292–293.

⁴⁷ Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевности (1848–1871)*, Просвета, Београд 1966, 484–485.

⁴⁸ Д. Иванић, нав. дело, 309.

„приповетка са села”.⁴⁹ Деценијама касније, откриће се из његових прозних редова „првокласни приповедач” и један од зачетника нове српске приповетке,⁵⁰ у чијем делу се уочава сложена наративна структура.⁵¹ Да је поживео, и наставио књижевно да се развија, вероватно би у његовом делу превагнула окренутост реалистичким тенденцијама. Надахнуће је понајвише проналазио у селу и свакодневици сеоског живота. Тек две деценије касније, с краја века, у лирици Војислава Илића, превладаће лирски реализам: са објективизацијом емоција и уклањањем/ублажавањем „ја” позиције.

Јован Грчић Миленко сахрањен је на Стражилову, у порти манастирске цркве у Беочину. На гробу „фрушкогорског славуја” уклесани су стихови које је написао Ј. Ј. Змај. У знаку песама које је испевао у славу Фрушке горе, одабрани су и надгробни стихови:

Ево ти, горе, ево,
Којој си тол’ко пев’о.
Гора ти чува тело,
А спомен Српство цело.

У епитаф је уткана идеја која представља једно од водећих обележја лирике друге половине 19. века: очување имена аутора посредством песме.

Приређујући лирику овога песника, Милан Кашанин запазио је да постоје у поезији „два Грчића”: један се радује животу и у свему око себе проналази лепоту, а други је рефлексиван, резигниран, замишљен и дубоко проживљава судбину личну и колективну.⁵² Без обзира на тип песничког субјекта који у песми превладава, Грчић брижљиво обликује лирски текст: стилски, метрички, лексички, композиционо. У контексту епохе – брига о песми, брига за судбину свога песништва, карактеристика је по којој, поред фрушкогорског поја, треба памтити (и индикативно разумети) Јована Грчића Миленка.

Др Марија И. Слобода
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Српска књижевност са јужнословенским књижевностима
marija.sloboda@gmail.com

⁴⁹ *Млада Србадија*, 1871, год. 2, бр. 32, 487–488.

⁵⁰ М. Кашанин, нав. дело, XXXVIII.

⁵¹ Драгана Вукићевић, „Наративна оптика Јована Грчића Миленка”, *Оледи о српском реализму*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2003, 65–77.

⁵² Према: нав. дело, XXXVI.